

Лекція 2

ПЕДАГОГІЧНЕ КЕРІВНИЦТВО ОРГАНІЗАЦІЄЮ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ВИДИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

Значне місце у професійній майстерності вихователя дошкільного закладу посідає саме творча діяльність, імпровізація, уміння зацікавити дитину, активізувати її пізнавальні процеси та сприяти творчій діяльності малюка. Безперечно вихователь, відіграє важливу роль у становленні дитячої особистості, творчої та неповторної. Недарма у практиці роботи, ми часто можемо чути вислів: «у творчого вихователя – творчі діти».

Характерні ознаки такого педагога: яскраво виражений інтерес дорослих до ігор дітей; здатність до «ігрової позиції» у взаємодії з вихованцями; широка опора при керівництві театральнігровою діяльністю на мотивацію дітей до гри, надання переваги опосередкованим методам взаємодії, схильність до жарту, здатність «заразити» своїм оптимізмом передусім дітей; чуйність до настрою дітей, їх реакцій на ігрові дії; емпатія; високий рівень соціальнопсихологічної спостережливості; опора при оцінюванні перш за все на поведінку дитини, успіхи дитини в ігровій діяльності.

У подальшому імпровізація стає для дошкільників основою розігрування різних ситуацій, а музика — супроводжує дії героїв. Після проведеної роботи в дітей може з'явитися бажання збільшити кількість персонажів, тобто грати не уривки з п'єси, а всю виставу. У зв'язку з цим виникає ряд запитань: як краще зіграти виставу, як побудувати мізансцени, які використовувати декорації, яку дібрати музику, костюми тощо. Тому на початку постановки таких вистав дорослий бере на себе роль режисера, а його помічником може бути один з активних дітей. Завдання ж дорослого полягає не в тому, щоб просто перенести п'єсу на сцену, а в тому, щоб «вдихнути» в неї життя, тобто сприяти прояву ставлення кожного учасника до побаченого.

Роботу над виставою вихователь може поділити на три репетиційні періоди, як це роблять актори в справжньому театрі: «застольний», «у вигородці», «на сцені». Розглянемо детальніше всі періоди роботи.

«Застольний» період або робота «за столом». На початковому періоді роботи над п'єсою «за столом» дошкільників емоційно ознайомлюються з її змістом. Одна з головних умов — емоційне ставлення дорослого до того, що читається. Вихователю не можна нав'язувати власні оцінки, ставлення до прочитаного. Треба надати дітям нагоду самотійно висловлюватись,

проявляти емоційну активність. Розглядаючи з дітьми ілюстрації, особливу увагу необхідно приділяти аналізу емоційних станів персонажів, які зображені на картинках («Що з ним?», «Чому він плаче?» та ін.). Разом з вихователем дошкільники колективно обговорюють образи п'єси, конфлікти, стосунки між персонажами (Всі діти групи отримують свою роль. Особливо треба вміти заохотити дітей на другорядні ролі.) У цей час вихованці підшукують потрібні інтонації, жести, манеру поведінки героїв, починають робити перші проби в пошуках майбутніх сценічних образів, працюють над текстом, тобто ведеться індивідуальна робота з вивчення слів героїв/

Робота «у вигородах». На другому етапі роботи вихователь з дітьми розробляє колективно мізансцени, які допомагають їм зрозуміти сутність стосунків героїв. Дошкільники вчаться розташовуватися на сцені в той чи інший момент вистави, спільно перевіряють, чи підходить запропонована мізансцена для них, чи справляє вона очікуваний ефект. Крім того, обговорюються опорні точки композиції на сцені: відповідно розставлено меблі, інші виразні деталі декорацій. Обговорюються також альтернативні пропозиції вихователя-режисера за мізансценами. Така участь дітей у створенні мізансцен розвиває чуття композиції, кожна дитина вчиться грати в ансамблі, враховуючи манеру виконання інших учасників вистави.

Виділені положення становлять собою визначений алгоритм у підготовці й організації будь-якої дитячої вистави. Поряд з головними героями завжди є необхідність виділити дітей, які беруть участь у масових сценах. Присутність цих дітей важлива на всіх репетиціях, а також засвоєння ними сюжету вистави, характерів дійових осіб тощо.

Це теж є своєрідним набором правил сценічної діяльності, які засвоюють діти, що дозволяє їм «стати на підміну», переходити на перші ролі. Педагог має суворо стежити, щоб своєю акторською активністю й розкутістю не пригнітити неспокійну дитину, перевтілюючи її лише в глядача. Як і в справжньому театрі, в дитячій виставі виділяють групу «художників». До неї можуть увійти діти, які добре малюють, люблять майструвати. З ними проводять бесіди про п'єсу, сюжет, характери дійових осіб; обговорюється, які декорації, костюми будуть потрібні для вистави. А відтак діти роблять ескізи окремих сцен, костюмів, а після колективного обговорення обирають кращі. Доречно, якщо «диригент» також присутній на всіх репетиціях, бере сам безпосередню творчу участь у пошуках місця музики в тексті п'єси, спільно з музичним керівником добирає музику, яка має супроводжувати виставу. Подальша робота з «оркестром» (гра на сопілках, бубнах та ін.)

здійснюється під безпосереднім керівництвом музичного керівника та «диригента»: звертається увага на загальний темп виконання, правильну передачу ритмічного малюнка тощо.

Репетиції на «сцені». Завершальний етап роботи над виставою це — репетиції на «сцені» всієї вистави («прогони»). Перед початком кожної репетиції дітям пропонують виконати ряд дій, які пов'язані з життям дійових осіб, наприклад: «Зайчик стрибає», «Ведмідь їсть мед», «Лисичка причепурюється» тощо. Бажано, щоб на репетиціях дошкільники були в костюмах. За кілька репетицій вони «обживають» костюм, тобто вчаться в ньому ходити, сидіти, лежати, бігати. Дітям пропонують вивчити себе в костюмі перед великим дзеркалом, програти в костюмі роль перед ним. Отже, костюм є для «актора» ніби своїм, звичайним і зручним. І якщо дотримуватися цього правила, то в подальшому, коли дитина буде виступати вже перед глядачами, вона не буде відволікатися на деталі костюма, а буде почувати себе впевнено та комфортно. Поступово дітей підводять до однієї-двох генеральних репетицій із використанням музики, декорацій і всієї атрибутики. (Багато репетицій проводити не можна, тому що це гра, і не слід її ототожнювати з театром у повному сенсі цього слова).

І, нарешті, *прем'єра*. Напередодні вистави група «художників» малює афішу, а також квитки, які в день вистави продає «касир». Можна зробити програми з дружніми шаржами на дітей-акторів. По-справжньому театральні матимуть вигляд фотографії акторів-дітей на стінах «фойє». Стільці в музичній залі розставляють як у залі для глядачів. Панує особлива, хвилююча, урочисто-збуджена, «прем'єрна» атмосфера, бо зараз розпочнеться вистава. Почавши роботу зі створення умов для самостійної театралізованої діяльності з мінівистав, вистав за сюжетами знайомих казок, у подальшому можна підійти до постановки музичних казок. Під час репетицій дошкільникам подобається дивитись гру дорослих. Вони стають більш дисциплінованими, організованими, підтягнутими, стараються якомога краще виконати свої ролі та водночас можуть критично оцінити гру дорослих. У роботі з підготовки музичних номерів важлива роль належить музичному керівнику, який розучує індивідуальні й групові музичні номери як з дітьми, так і з дорослими. Перш ніж діти будуть виконувати пісню, з ними уточнюють, що вони хочуть висловити цією піснею, про що мають розповісти, чим вона їх захоплює, що головне в словах пісні, яку думку треба передати слухачам.

Далі музичний керівник працює з дітьми над зрозумілою, чіткою вимовою слів під час виконання пісні, вчить їх зосереджуватися при музичному вступі тощо.

Така робота свідчить, що зміни в формуванні театралізованої діяльності в дітей у бік її зростання відбуваються, якщо вихователь здійснює цілеспрямовану та систематичну роботу, сам проявляє творчість і вчить цього дітей. При цьому він організовує роботу у такий спосіб, щоб постійно враховувались індивідуальні здібності кожної дитини, її інтерес, сформованість певних умінь і навичок, які необхідні для прояву творчості.

На початковому етапі проведення цієї роботи вихователю належить провідна роль. У подальшому збільшується частка непрямого керівництва вихователя в коригуванні, поглибленні та розвитку театральної - ігрової діяльності.

Отже, використання цієї методики забезпечує суттєве просування дітей в рівні знань про театр і розвитку емоційного ставлення до різних видів театрального мистецтва, в рівні сформованості вмінь організовувати виставу й брати участь в ній.

У результаті цілеспрямованого педагогічного впливу дошкільники підходять до усвідомлення театру як особливої установи, який виявляє суттєвий вплив на людину.

Помітна загальна зміна емоційного ставлення до мистецтва театру: діти виявляють стійкий інтерес до театральної діяльності, прагнення до перевтілення, вміння доцільно застосовувати образні та емоційні засоби виразності тощо.

Під час сприймання театральних видовищ дитина є глядачем, у театралізованій грі вона – творець, актор, режисер; при підготовці театральної вистави – глядач, актор, сценарист, декоратор залежно від прийнятої ролі.

Однією з важливих складових театралізованої діяльності є театралізована гра. В багатьох дослідженнях театралізовані ігри класифікуються по способу реалізації сюжету.

- Непредметні ігри (ігри-драматизації), в яких діти самі знаходяться в образі діючої особи і виконують взяті на себе роль.

- Предметні ігри (ігри-інсценізації), в яких діючими особами є визначені предмети (іграшки, ляльки лялькового театру, настільного, пальчикового тощо).
- Гра-драматизація – це синтетичний вид діяльності дошкільників.

Виникнення її можливе при наявності у дітей міцних знань літературного тексту, навичок виразного читання, вміння адекватно рухатись, використовувати свою міміку та жести, вміння створювати ігрове середовище, добираючи необхідні атрибути.

Ігри-драматизації – це відтворення сюжету літературного твору власними діями виконавцями ролей, використання ними засобів виразності – інтонації, міміки, пантоміми. Драматизація відбувається на основі особистих дій виконавців ролей.

Ігри-драматизації поділяються за способами зображення:

- драматизації з пальчиками (з ляльками бі-ба-бо);
- драматизація як гра самої дитини;
- імпровізація – за даною чи обраною темою дитина створює образ за допомогою висловів, міміки, пантоміми;
- ігри-інсценізації – це всі види театрів. Тут дитина не є дійовою особою, вона створює сцени, веде ролі іграшкового персонажу, діє за нього.

Існують такі різновиди театралізованих ігор:

1) Настільні театралізовані ігри.

- Театр іграшок. В цьому театрі використовуються найрізноманітніші іграшки – фабричні і саморобки, з природного і будь-якого іншого матеріалу. Тут не потрібно обмежувати політ фантазії, головне, щоб іграшки і поробки стійко стояли на столі і не створювали перешкод при переміщенні.
- Театр картинок. Всі картинки – персонажі і декорації потрібно зробити двосторонніми, так як необхідні повороти, а щоб фігурки не падали, потрібні опори, які можуть бути досить різноманітними, але обов'язково достатньо стійкими. Це забезпечується правильним співвідношенням ваги чи площини опори з висотою картинки. Чим вище картинка, тим більше чи вагоміше потрібна площа опори. Дії іграшок і картинок в настільному театрі обмежені. Використовуються і декорації (2-3 дерева – це ліс, зелена тканина – галявина).

2) Стендові театралізовані ігри.

Стенд книжка – використовується для ігор типу подорожей, щоб відобразити динаміку, послідовність подій за допомогою ілюстрацій, що змінюють одна одну. Закріплюють на нижній частині дощечки. На верхній розміщується транспорт, на якому здійснюється подорож. По ходу транспорту ведучий перегортає листки стенд-книжки, демонструючи різні сюжети, зустрічі, які трапляються на шляху.

Фланелеграф – картинки показують на екрані. Утримує їх щеплення фланелі, якою затягнуті екран і зворотня сторона картинки. Замість фланелі на картинки можна наклеювати і шматочки наждачного паперу. Малюнки необхідно підбирати разом з дітьми, це викликає у них величезне задоволення. Можна використовувати і природний матеріал. Різноманітні по формі екрани дозволяють створювати «живі» картинки, які зручно демонструвати всій групі дітей. Цей вид ігор дозволяє зобразити масові сцени, наприклад «переліт птахів».

Тіньовий театр – тут необхідний екран з напівпрозорого паперу, виразно вирізані чорні плоскі персонажі і яскраве джерело світла за ними, завдяки якому персонажі відтіняються на екрані. Дуже цікаві зображення отримують за допомогою пальців рук, наприклад, можна зробити гусака, зайця, сердитого індики. Але дуже важливо супроводжувати показ звучанням. Щоб показувати сценку з деякими персонажами одночасно, необхідно встановити внизу екрану планку, на якій можна прикріпити фігуру. Наприклад, спочатку тягне дід ріпку, закріпити фігуру на планці і виводити бабу і т.д. Фігури потрібно розміщувати вниз екрану, щоб тіні були чіткішими. Театр тіней добре використовувати під час дозвілля.

Пальчиковий театр – це ігри-розваги, ігри-потіхи, казки, різні інсценівки, які супроводжуються показом ляльок, що одягаються на пальці і діють за персонажа, зображення якого на руці. В ході гри дитина рухає одним або двома пальцями, проговорюючи текст, переміщуючись за ширмою. Можна обходитись і без ширми і зображувати дії, переміщуючись вільно по кімнаті. З допомогою цього виду театру можна показати одночасно декілька персонажів.

Наприклад, у казках «Ріпка», «Вовк і семеро козенят», «Гусилебеді» тощо. Казки і інсценівки в яких багато персонажів можуть показувати двоє-троє дітей, які розміщуються за ширмою.

Ляльковий театр – для вистав характерне вільне поєднання різних типів ляльок, а також різних прийомів і засобів – все це підпорядковано виявленню специфіки мистецтва. Вистава переносить дітей у чарівний світ, де все казкове – реальне і фантастичне. З великою радістю вони зустрічають ляльок, сприймають їх так, ніби це живі істоти, з цікавістю спостерігають за їх діями. Діти люблять, коли герої вистави стрибають, говорять, виконують різні рухи. Це викликає в них жваву реакцію, яскраве емоційне ставлення до дійових осіб і прагнення стати безпосереднім учасником подій. Чим старші діти, тим більше вони цікавляться сюжетами інсценівок, стосунками між дійовими особами, їхніми успіхами та невдачами. Тому ляльковий театрикористовується не тільки як розвага для дітей, але й як засіб виховання високих моральних якостей та позитивних рис характеру. Пропонуємо деякі ідеї створення нетрадиційних видів театру.

До лялькових театрів відносять такі театри як:

- театр Петрушок – це спектаклі за участю спеціальних ляльок, у яких тулуб пустий (сорочка, рукавичка), що одягається на руку. Рух її голови здійснюється за допомогою рухів пальців, кисті руки. Ляльки звичайно діють на ширмі, за якою ховається ляльковод. Якщо лялька дуже велика для дитячої руки, то в голову можна вставити два пальці замість одного. Треба вкоротити рукава ляльки, щоб дитячі пальці входили в патронки рук. театр маріонеток – ляльки, які рухаються за допомогою ниток, що відходять від усіх рухомих частин персонажу (рук, ніг, голови) і сходяться вгорі на хрестовині.
- театр естрадної ляльки – це великі ляльки в зріст людини, пошиті з тканини, набиті ватою або поролоном. Ноги та руки ляльок за допомогою резинок кріпляться до ніг та рук ляльководів, голівка приводиться в рух рукою дитини. Цей театр ще має назву «Театр «живої руки».
- театр рукавичок – лицьова сторона рукавички (готової чи зшитої) формується заготовленими деталями, пришитими до основної тканини. Волосся, вуха, бороду вдало імітують нитки, бахрома. Прикраси, бантики, комірці не повинні перевантажувати рукавичку. Зворотній бік оформляється деталями (хустка, хвостик);
- театр-пуф – інсценізація творів з допомогою персоніфікованих пуфиків – м'яких подушок – іграшок (тваринки, комахи тощо);
- магнітний театр – дітей можна порадувати, здивувати, якщо пристосувати зроблені ними іграшки для магнітного театру. Для цього потрібно смужками паперу прикріпити до нижніх частин конусів і

циліндрів шматочки металу. Металеві шматочки можна розмістити в отворах катушок. Зробимо підставку для показу такого театру. До фанери або твердого картону приклеїти шматок тканини, для того, щоб діти не бачили як ми будемо пересувати магніт під підставкою. Іграшки будуть «ходити», «бігати» .

Отже, можна створити ще багато видів театру, головне, фантазія і бажання педагога, завдання якого не тільки зацікавити малят театром та театралізованими іграми, а й викликати у них бажання самим взяти участь у створенні театральних персонажів.